

BISSCHOPPELIJKE COMMISSIE VOOR CONTACT INZAKE KERK EN SAMENLEVING / BISSCHOPPELIJKE COMMISSIE VOOR CONTACT INZAKE VROUW EN KERK

Oog voor verschil en gelijkwaardigheid

Raster ten behoeve van het kerkelijk spreken over verschil en gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen*

OPDRACHT

Op 16 september 1996 stelden de Bisschoppelijke Commissie voor contact inzake Kerk en Samenleving (BCKS) en de Bisschoppelijke Commissie voor contact inzake Vrouw en Kerk (BCVK) een werkgroep in om zich te buigen over de voortgang in Nederland van de Vierde Wereldvrouwenconferentie (Peking, 1995).

De werkgroep kreeg als taak een instrument voor te bereiden waarmee de bisschoppen in hun kerkelijk spreken de gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen kunnen bevorderen en aldus bijdragen aan een verbetering van de leefomstandigheden, de kansen en posities van vrouwen, en in het verlengde daarvan van mannen. Deze tekst presenteert een dergelijk instrument: een raster waarin fundamentele uitgangspunten, beproefde inzichten en perspectieven zijn opgenomen inzake man-vrouw verhoudingen.

Met dit 'raster' heeft het Nederlandse episcopaat, en de kerkprovincie als geheel, een handvat om het eigen kerkelijk spreken verder vorm te geven door het te toetsen op beelden die worden uitgedragen van mannelijkheid en vrouwelijkheid, inclusief de daarmee samenhangende taal, benadering en ethiek. Het is de bedoeling dat het beeld dat oplicht uit dit raster geleidelijk zichtbaar zal worden in het publieke optreden van heel de Nederlandse kerkprovincie. De bisschoppen pretenderen uiteraard niet namens vrouwen te spreken. Wel vertolken zij in dit raster wat zij van vrouwen over zichzelf

en het kerkelijk leven hebben geleerd. De bisschoppen hopen dat het raster meer recht doet aan vrouwen en mannen, dat het allen goed doet, en de geloofsgemeenschap als geheel verrijkt.

Inleiding

Onderstaand raster is te verstaan als vervolg in de rooms-katholieke kerk op de Wereldvrouwenconferentie. Naar aanleiding van Peking vond er op 1 juli 1996, op uitnodiging van de voorzitter van de BCKS en de BCVK, mgr. dr. M. Muskens, een ontmoeting plaats van katholieke vrouwenorganisaties, verschillende katholieke NGO's en leden van de Nederlandse regeringsdelegatie - die betrokken waren bij respectievelijk het NGO-Forum en de Conferentie in Peking met de BCVK en de BCKS. Tijdens deze ontmoeting, onder de titel 'Van briefing tot dialoog', werden ervaringen, visies en opvattingen zó ingebracht dat er een perspectiefrijke samenspraak ontstond. De bijeenkomst leverde de aanbeveling op het hedendaagse emancipatieproces verdergaand te integreren in het totale beleid van de Nederlandse kerkprovincie. Deze aan-

* Deze nota is een werkdocument en vormt het begin van een proces. Bespreking en ingebruikname van het raster zullen ertoe leiden dat het geregeld wordt aangepast en bijgesteld, opdat de uitwerking die wordt beoogd zo optimaal mogelijk is.

beveling heeft verdere uitwerking gekregen in enkele vergaderingen van de commissies, waarbij van de zijde van de bisschoppenconferentie aanwezig waren mgr. M. Muskens, mgr. H. Bomers, mgr. J. de Kok en mgr. J. Punt. Deze tekst werd vervolgens met instemming besproken tijdens de vergadering van de Nederlandse Bisschoppenconferentie op 10 juni 1997.

Op de drempel van een nieuw millennium zal de Nederlandse kerkprovincie alles in het werk stellen om bij te dragen aan de hoofddoelstellingen van Peking: het bevorderen van gelijkheid, ontwikkeling en vrede, in het belang van de gehele mensheid. Peking vraagt met het oog hierop ingrijpende veranderingen van de internationale samenleving, van nationale overheden en kerken, religies en culturen. In zijn boodschap aan de voorzitter van de VN-Conferentie, mw. G. Mongella, schreef de paus: "Oplossingen voor de zaken en problemen die worden behandeld op de conferentie kunnen, willen zij eerlijk en permanent zijn, slechts gebaseerd zijn op de erkenning van de inherente, onvervreembare waardigheid van vrouwen en het belang van de aanwezigheid en deelname van vrouwen in alle aspecten van het sociale leven. Het succes van de conferentie is daarvan afhankelijk of er een ware visie op de waardigheid en de aspiraties van vrouwen wordt geboden, een visie die in staat is inspirerende en duurzame objectieve en realistische antwoorden te geven op het lijden, de strijd en de frustratie die nog altijd deel van het leven zijn van veel te veel vrouwen."¹

In dit perspectief heeft de Nederlandse kerkprovincie de bijzondere taak blemmeringen weg te nemen en bij te dragen aan gelijkwaardige verhoudingen tussen mannen en vrouwen. Binnen de Nederlandse context is die taak niet los te zien van de plaats van de katholieke kerk in de samenleving en de groeiende bijdrage aan het publieke debat.

Hoewel het Nederlandse episcopaat en de kerkprovincie als geheel zich overwegend uitdrukken middels het gesproken en geschreven woord, is het niet enkel het taalgebruik dat nader dient te worden bezien op de daarin

vertolkte opvattingen en visies over mannen en vrouwen. Dit raster dient om (vaak ongemerkt en onbedoeld) versluisend taalgebruik aan het licht te brengen, en tevens een sekse-specifiek perspectief te formuleren, het belang van inclusiviteit te verhelderen, en de betekenis van zorg aan te geven. Bovendien is niet alleen de gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen van belang maar ook het respect voor verschillen. Daarmee beoogt dit raster aanknopingspunten te bieden ten behoeve van een meer adequaat kerkelijk spreken over verschil én gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen.

Paragraaf 1 formuleert de achtergronden en motivatie voor de opstelling van een raster. Paragraaf 2 gaat nader in op de redenen voor het ontwerpen van een raster ten behoeve van het kerkelijk spreken. Paragraaf 3 presenteert de coördinaten van het raster. Deze worden verduidelijkt aan de hand van enkele voorbeelden. Die zijn toegevoegd op verzoek van de BCKS en de BCVK en zijn gekozen door de voorbereidende werkgroep.

1. Motivatie: verandering in het mensbeeld van de katholieke kerk

In onze hedendaagse cultuur worden mensen en voorwerpen, activiteiten en begrippen impliciet of expliciet ingedeeld naar 'vrouwelijk' of 'mannelijk'. Hierbij wordt doorgaans het mannelijke hoger gewaardeerd dan het vrouwelijke. Dit onderschikkend onderscheid heeft invloed op de organisatie van de samenleving, de taal, de symbolen en beelden, het gedrag, de verwachtingen en gevoelens van individuen, en ook de inrichting van instituties. De erfenis van de hogere waardering van het mannelijke ten opzichte van het vrouwelijke is, kortom, vergroeid met de economische, sociale en politieke, culturele en religieuze, en zelfs taalkundige, structuren in onze samenleving. Dit leidt nog altijd tot discriminatie en vormen van geweld, ongelijke waardering, schending van elementaire rechten, minder kansen voor vrouwen in onderwijs en gezond-

1. Johannes Paulus II, *Brief aan de vrouwen bij gelegenheid van de VN-vrouwenconferentie in Peking* (29 juni 1995), in: *Origins*, 25(1995)9.

heidszorg, en minder invloedrijke posities van vrouwen in kerk en samenleving. Deze toestand draagt ook diepliggende culturele vooroordelen en ingewortelde opvattingen uit. De Wereldvrouwenconferentie in Peking heeft deze belemmerende factoren opnieuw onder ogen gebracht en aangeklaagd.

In deze hogere waardering voor mannen begint de laatste decennia verandering te komen vanwege de kritische bewustwording en het protest van vrouwen zelf. Mannen zijn zich bij hen gaan aansluiten in een afwijzing van vormen van denken en handelen die de waardigheid van vrouwen én mannen aantasten. De Nederlandse bisschoppen willen zich inzetten om deze maatschappelijke kentering ook in de kerk voortgang te doen vinden. Zij erkennen daarbij nadrukkelijk dat de positieverbetering van vrouwen niet een zaak is alléén van vrouwen, maar van mannen en vrouwen, waarbij onderlinge samenwerking geïntensiveerd moet worden.

De sociale leer van de katholieke kerk spreekt zich vooral sinds het midden van de jaren tachtig nadrukkelijk uit tegen discriminatie en vooringenomenheid. Paus Johannes Paulus II heeft in zijn *Brief aan de Vrouwen* iedereen, en in het bijzonder de staten en internationale instellingen, opgeroepen zich tot het uiterste in te spannen opdat vrouwen volledig gerespecteerd worden in hun waardigheid en rol. "Dat respect moet voor alles worden verkregen door middel van een doelmatige en intelligente campagne ten behoeve van vrouwen, die zich richt op alle terreinen van het leven van de vrouw en haar uitgangspunt heeft in een universele erkenning van de waardigheid van vrouwen."² Terwijl de sociale leer aanvankelijk vooral opkwam voor de rol van de vrouw in het gezin, wordt nu meer en meer beschreven hoe noodzakelijk en relevant haar bijdrage is in het openbare leven en in de samenleving als geheel.

Ook het Nederlandse episcopaat heeft zich reeds sterk gemaakt voor de verbetering van de positie van de vrouw in samenleving en kerk. Kardinaal Simonis onderstreepte dit, in een toe-

spraak in november 1996, door met instemming paus Johannes Paulus II te citeren: "Een werkelijke verdergaande emancipatie van de vrouw is een kwestie van rechtvaardigheid die geen uitstel gedooft. ... Op alle gebieden zal een sterkere aanwezigheid van vrouwen in de maatschappij uiterst waardevol blijken te zijn." De Nederlandse bisschoppen willen voortbouwen op deze ontwikkeling en nemen de uitdaging aan om de kerkelijke leer over de vrouw in praktijk om te zetten, ook binnen de kerk zelf. Daarbij wordt – voor zover het binnen de bevoegdheden en het bereik van de kerk ligt – vooral gedacht aan het bevorderen van gelijkwaardigheid en een gelijke positie van vrouwen en mannen, aan 'oog voor verschil' naar sekse in visie en taalgebruik, en aan deelname van vrouwen in de besluitvorming op alle niveaus van de kerk. Gelijkheid heeft in dit verband verschillende aspecten: sociologisch (gelijke kansen op ontplooiing); juridisch (gelijkheid voor de wet en gelijke rechten); en moreel (principiële gelijkheid). Een dergelijke opening verdient brede ondersteuning door organisaties en instellingen die de verantwoordelijkheid op zich hebben genomen om mee te werken aan het opheffen van ongelijkheid, die diep is ingebed in bestaande structuren en instituties.

Een adequaat kerkelijk spreken met het oog op een verbetering van de positie van vrouwen, uiteindelijk gericht op een verbetering van de kwaliteit van leven van mannen en vrouwen, is een wezenlijke stap in de richting van humanisering en geluk. 'Het geluk' dat verbonden is aan het goede en aan het doen van gerechtigheid is de koerswijzer van de morele traditie van de katholieke kerk. Daarop is ook haar morele onderricht afgestemd. Het blijkt bovendien de leidende idee voor de moraal te zijn in de nieuwe *Katechismus van de katholieke kerk*.

2. Sekse-specifiek spreken van de kerk in Nederland: waarom?

Wanneer er geen nadrukkelijke aandacht komt voor het sekse-specifieke spreken van de kerk in Nederland, ten behoeve waarvan dit raster is ontwor-

2. Johannes Paulus II, *Brief aan de vrouwen* (29 juni 1995), 6, in: *Kerkelijke documentatie* (1995)10.

pen, zal er geen zichtbare verandering komen ten gunste van gelijkwaardigheid en gerechtigheid. Een sekse-specifiek perspectief is noodzakelijk vanwege menselijke waardigheid en de rechten van vrouwen, en vanwege gelijke kansen op sociale ontplooiing.

1. Vanwege menselijke waardigheid en de rechten van vrouwen

Het gebrek aan respect voor vrouwen, voor haar waardigheid, haar rechten en haar lichaam, is wereldwijd verbreid. Daartegenover legt het sociale denken van de katholieke kerk alle nadruk op de inherente menselijke *waardigheid* van elke individuele persoon. Dit uitgangspunt vertolkt de onschendbaarheid van het leven en de integriteit van de persoon. Dit uitgangspunt is ook universeel: het groeiend besef ervan draagt ertoe bij dat de *rechten* van vrouwen niet langer ondergeschikt gemaakt kunnen worden aan specifieke tijdgebonden culturele en religieuze tradities, waaronder de katholieke. Mgr. D. Martin, lid van de delegatie van de Heilige Stoel in Peking, bevestigde de spanning die bestaat tussen gender-gelijkheid³ aan de ene kant en culturele en religieuze tradities aan de andere kant. Hij benadrukte dat elke cultuur en elke religieuze traditie in staat is het geheel van de mensenrechten tot uitdrukking te brengen, en ertoe moet worden uitgedaagd dit ook te doen: “Alle barrières van culturele of religieuze aard die vrouwen belemmeren haar gelijkheid aan mannen te beleven, moeten worden verwijderd”. Hij wees erop dat in internationale verdragen de rechten van vrouwen omschreven worden als “onvervreemdbaar, integraal en onlosmakelijk deel van de universele rechten van het individu”. Dit houdt ook het recht in van vrouwen om vrij, zonder dwang, discriminatie of geweld, over haar *lichaam* te beschikken. Geweld tegen vrouwen bestrijkt een breed terrein, waarop ook in de Nederlandse samenleving het onderscheid tussen Westerse en niet-Westerse culturen bezig is te vervagen: vrouwenhandel, seksuele verminking, gedwongen prostitutie, ongelijke behandeling van vrouwen op de arbeidsmarkt en in besluitvormingsprocessen. De paus schrijft in zijn *Brief*

aan de vrouwen: “Het is tijd onomwonden onze veroordeling uit te spreken van alle vormen van seksueel geweld waarvan vrouwen vaak het slachtoffer zijn, en wetten aan te nemen die hen op een effectieve manier tegen dergelijk geweld beschermen.”⁴

De Nederlandse bisschoppen zullen zich in dit perspectief van de menselijke waardigheid en de elementaire rechten van vrouwen nadrukkelijker uitspreken voor de bestrijding van seksueel, fysiek en psychisch geweld, ook in de vorm van geïnstitutionaliseerd geweld tegen vrouwen. Deze bekommernis is constant en zal zoveel mogelijk tot uitdrukking gaan komen in al hun spreken. Tevens roepen zij heel de geloofs-gemeenschap op zich in te zetten voor de bestrijding van geweld tegen vrouwen.

2. Vanwege gelijke kansen op sociale ontplooiing

Bezien vanuit armoede en tweedeling zijn vrouwen er slechter aan toe dan mannen. Zij vormen een onevenredig grote groep onder de armen. Zij hebben vaak alle energie nodig om zich staande te houden. Een groot deel van hen is maatschappelijk overbodig geworden. Zij nemen niet of nauwelijks deel aan het maatschappelijk leven. De Nederlandse bisschoppen zijn zich bewust van de basisrechten van vrouwen en mannen, en van de (on)mogelijkheden van veel vrouwen, met name in arme stadswijken, om zich volwaardig toegang te verschaffen tot gezondheidszorg, scholing en de arbeidsmarkt. Voor de Nederlandse kerkprovincie ligt er de speciale taak om in de Nederlandse context mee te werken aan het voorkomen, indammen en opheffen van armoede en uitsluiting, zodat vrouwen gelijke kansen krijgen, zij deze kansen ten volle kunnen benutten en zij evenveel mogelijkheden hebben als mannen om deel te nemen aan een duurzame ontwikkeling. Dit staat in het perspectief van een ontplooiing van het volledig potentieel van vrouwen in samenleving en kerk.

De Nederlandse bisschoppen moedigen in dit perspectief mannen aan om op voet van gelijkheid de economische onafhankelijkheid van vrouwen te helpen bewerkstelligen, alle vormen van

3. In de Engelse taal wordt onderscheid gemaakt tussen 'sex' en 'gender'. Met 'sex' wordt het biologische geslacht bedoeld, met 'gender' de sociaal-culturele invullingen van mannelijkheid en vrouwelijkheid. De delegatie van de Heilige Stoel accepteerde in Beijing het gebruik van de term 'gender' in het slotdocument, zoals het ook in andere VN-stukken voorkomt, indien de term gebruikt wordt in de 'gewone betekenis van het woord', in de talen waarin deze bestaat.

4. *Brief aan de vrouwen*, 5.

geweld jegens vrouwen te voorkomen en uit te bannen, en bij te dragen aan een aanpak van de structurele oorzaken van armoede en uitsluiting.

3. Het raster: een instrument ter bevordering van sekse-specifiek spreken

Het hier volgende raster kent vier onderling samenhangende coördinaten. Elk van deze coördinaten vertolkt de dilemma's, de keuzes daarin en het streven naar een nieuw dynamisch evenwicht in het kerkelijk spreken.

3.1. Het daadwerkelijk innemen van een *sekse-specifiek perspectief* houdt telkens weer de zoektocht in naar het vinden van de juiste balans tussen verschil en gelijkwaardigheid. Het denken in termen van verschil tussen mannen en vrouwen blokkeert vaak het nastreven van gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid. Dit besef vraagt dat de Nederlandse bisschoppen de eigen vooronderstellingen, maar ook de standpunten waarmee zij worden geconfronteerd als het gaat om sekseverschillen, kritisch in beschouwing nemen. Inzicht in processen en mechanismen is daarbij van belang, maar meer nog een vergroting van de gevoeligheid voor de wijze waarop sekse in de samenleving functioneert. Erkenning van het verschil is immers ook vaak bron van overheersing. Respect voor verschillen houdt in dat vrouwen niet langer gedwongen kunnen worden zich aan de mannelijke norm aan te passen, en evenmin vanzelfsprekend door mannen vertegenwoordigd kunnen worden. Waar omgekeerd vrouwen gelijkwaardige maatschappelijke posities bereiken, kunnen niet de verschillen tussen mannen en vrouwen worden verdoezeld. Anders gezegd, waar aan de ene kant uitsluiting dreigt, bestaat aan de andere kant het gevaar van blinde integratie. Het kerkelijk spreken dient oog te hebben voor beide risico's, door te zoeken naar een dynamisch evenwicht tussen verschil enerzijds en gelijkwaardigheid anderzijds.

Voorbeeld van een zienswijze die vrouwen niet insluit of zelfs uitsluit, door te

weigeren het betreffende werk te benoemen als werk van vooral vrouwen in ondergeschikte rollen en posities:

In kerken bestaat het overgrote deel van de 'vrijwilligers' uit vrouwen. In de feitelijke inrichting van het werk (aard van de leervormen, momenten van samenkomst, geldigheid van ervaringen, aanspreekvormen, beleidsbepaling) blijkt echter nauwelijks of niet dat vrijwilligerswerk in feite vaak vrijwilligerswerk is. Daar komt bij dat binnen dit vrijwilligerswerk van de kerken vrouwen zwaar zijn oververtegenwoordigd in de uitvoerende (doe)activiteiten en ernstig ondervertegenwoordigd zijn in de beleidsbepalende activiteiten aan de parochiële 'top'. Kort en goed: zo maar spreken over kerkelijk vrijwilligerswerk (het roemen, het willen uitbreiden, er de hoop voor de toekomst op vestigen) verdoezelt in hoge mate wat daarbinnen feitelijk plaats heeft. Een sekse-specifieke manier van spreken is hier meer op zijn plaats.

Voorbeeld van fenomenen (geweld, arbeid, gezinsleven, onderwijs, reclame op tv en billboards) die, als ze worden beschreven en geïnterpreteerd vanuit het gezichtspunt van vrouwen, betekenissen krijgen die vaak over het hoofd worden gezien:

Het beschrijven van oorlogsgeweld vanuit het standpunt van vrouwen leidt tot aandacht voor verkrachting, verlating (door man, broer, zoon), verachting (nauwelijks een stem hebben in het aangaan resp. beëindigen van oorlog), plaatsvervanging (innemen van vrijvallende rollen, taken, posities en verantwoordelijkheden, naast en bovenop die ze reeds hadden). Als dergelijke elementen ontbreken in de beschrijving van oorlogsgeweld en bijvoorbeeld van verzoening dan is er een eenzijdig sekse-specifiek gezichtspunt ingenomen.

Voorbeeld waarbij uitsluiting is gebaseerd op de benadrukking van het verschil, waarbij zorg als kwaliteit van vrouwen voor hen normerend en opsluitend

wordt: Juist door te accentueren dat mannen en vrouwen verschillen, zijn tientallen (lager gewaardeerde) beroepen soms eeuwenlang vrijwel exclusief aan vrouwen toegekend (verpleegster, secretaresse, kleuterleidster) en andere beroepen juist aan mannen (soldaat, hoogleraar). Dat zogeheten ‘gerespecteerde’ verschil is niet alleen vaak een culturele uitvergroting van aan mannen of vrouwen toegeschreven kwaliteiten (zachtheid/zorgzaamheid, dienstbaarheid, kindgerichtheid versus kracht, rationaliteit) maar tegelijk een middel tot maatschappelijke uitsluiting, namelijk van vrouwen uit betere beroepen en van mannen uit het verrichten van zorgtaken en het beleven van/vormgeven aan de kwaliteit zorg.

3.2. De *inclusiviteit* van de benadering. De inzet voor gelijke waardering, gelijke rechten, gelijke kansen, gelijke posities, leidt niet vanzelfsprekend tot een verandering in machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. De toename van vrouwen in bepaalde sectoren van de samenleving gaat immers veelal gepaard met een afname van de sociale waardering van zo’n sector. Waar vanuit het streven naar gelijkheid vrouwen alleen maar worden opgenomen, kan het vrouwelijke bovendien onzichtbaar worden gemaakt. De miskennis die hierdoor wordt teweeggebracht is te voorkomen in het besef dat verabsolutering van één perspectief ten koste van andere de kiem van machtsuitoefening bevat. Door een dynamisch evenwicht tussen gelijkwaardigheid en verschil na te streven, kan worden vermeden dat uitsluitende mechanismen uit de kerkelijke traditie zich blijven herhalen. In dit perspectief gaat het er niet alleen om meer vrouwen in de besluitvorming te betrekken, maar ook het proces van besluitvorming minder uitsluitend te maken. Het kerkelijk spreken dient getoetst te worden op een vertolking van dit evenwicht op alle niveaus.

Voorbeeld waaruit blijkt dat inclusiviteit betekent dat reëel bestaande verschillen de kans krijgen zich te doen gelden:
Vrouwen, veelal gehuwd en moe-

der, treden niet alleen toe tot pastorale teams maar ook steeds vaker tot pastoraatsgroepen. Het is daarbij de vraag of ze zich dienen in te voegen in de gereedliggende pastorale identiteitsmodellen – sterk geïnspireerd op de celibatair levende, mannelijke clerus – of dat zij ook op hun eigen manier vorm kunnen geven aan hun pastorale identiteit, waarbij hun deelname er ook toe mag leiden dat opvattingen herzien worden over bijvoorbeeld beschikbaarheid (van tijd bijvoorbeeld) en de betekenis van het lichaam (expressievormen) in professioneel optreden.

Inclusiviteit betekent ook: eigenschappen of kwaliteiten niet exclusief aan één sekse toeschrijven. Een voorbeeld van hoe dat zou kunnen is:

Het spreken van “de schoot des Vaders” (Joh 1,18), “de schoot van Abraham” (Lc 16,22-23).

3.3. Het *taalgebruik* van de tekst. In sekse-specifieke vormen van taal worden vaak bepaalde talenten, eigenschappen, waarden, belangen, of strategieën aan vrouwen toegeschreven, en wordt vastgesteld wat ‘specifiek’ of ‘wezenlijk’ vrouwelijk is. Kwaliteiten die bij mannen en vrouwen aanwezig zijn, of die juist ook tussen vrouwen sterk verschillen, worden zo hetzij over een kam geschoren hetzij weggedefinieerd. Zo kan juist datgene wat aan de buitenkant sekse-specifieke taal lijkt, versluitend werken ten aanzien van mannen en vrouwen. Daarom moet telkens weer de vraag worden gesteld wie de kwaliteiten of eigenschappen definieert, welke beeldvorming wordt uitgedragen, in welk perspectief dit staat, en in hoeverre diversiteit op alle niveaus de ruimte krijgt. Dit verhindert relativisme aan de ene kant en de onmogelijkheid van een gelijkheidsstreven aan de andere kant.

Voorbeelden van ‘te breed’ taalgebruik, dat suggereert dat iets ‘des mensen’ is terwijl het voor vrouwen niet of veel minder sterk geldt:

Het spreken over “de criminaliteit in de samenleving”, “de voetbalsupporters”, “het geweld”.

Voorbeeld van een veel voorkomende taalfout, maar vooral van gezichtsbedrog: aan dat bestuur komen nu juist geen vrouwen te pas:

“...het bestuur heeft in haar besluitvorming overwogen dat ...”.

3.4. Het *zorgperspectief*. In de alledaagse zorg van mensen voor elkaar, in de privésfeer en in het publieke leven, zijn waarden aan de orde die vaak over het hoofd worden gezien, zoals toewijding, ongehaastheid en onvoorwaardelijkheid, trouw en troost. Waar het alledaagse, het onbeduidende en terloopse, maar ook het moeilijke en vreugdevolle in zorgzame betrekkingen tussen mensen wordt gedeeld ontstaat er een andere maat van (mede)menselijkheid en verantwoordelijkheid. In een christelijke duiding van dergelijke zorgbetrekkingen wordt nu kritisch afstand genomen van een versmald voorgestelde christelijke visie op de vrouw (haar natuur, roeping en dienstbaarheid), waarin zorg samenvalt met zelfopoffering en zelfverloochening. Waar mensen zorg voor elkaar hebben houdt dienstbaarheid immers ook wederkerige verantwoordelijkheid in en de onderlinge verdeling van zorgtaken. Dit spanningsveld zal in het kerkelijk spreken aanwezig moeten worden gesteld.

Voorbeeld van eigenheid ontnemen door absorptie (restloze insluiting) van het verschil:

Waar in het opleggen van de sollicitatieplicht aan langdurig werklozen geen onderscheid wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen, wordt geen ‘gelijkwaardigheid’ of ‘gelijkheid’ bereikt, maar wordt de maatschappelijke realiteit ontkend dat vrouwen vanwege een onevenredig groot aandeel in de zorg voor kinderen feitelijk vaak anders op de arbeidsmarkt staan. Feitelijke verschillen, die niet samen hoeven te vallen met principiële verschillen, worden hier in een rigoureuze insluiting onvoldoende geëerbiedigd. Daarmee worden kwaliteiten die wezenlijk zijn voor zorg niet

erkend als kwaliteiten van grote maatschappelijke waarde en als van belang voor zowel mannen als vrouwen

Voorbeeld van het ten onrechte exclusief maken van verschillen binnen de spanning tussen het gezichtspunt van recht en rechtvaardigheid en het gezichtspunt van zorg:

Zachtheid, zorg, durven varen op je intuïtie, zijn weliswaar kwaliteiten die vaker bij vrouwen worden gevonden, maar die mannen niet ontzegd kunnen worden en die in elk geval niet typisch vrouwelijk zijn. In een indrukwekkende column naar aanleiding van de recente moord op zijn kinderen door de Hoofddorpse tandarts bracht de Iraanse journalist Kader Abdollah het zorgement in deze zaak in: “Ik zal drie dagen achter elkaar naar die tandarts gaan, naar de vader, de dader. De man die nu in een cel zit en verbijsterd naar zijn handen kijkt. Ik bied hem mijn linkerschouder aan, om zijn hoofd op neer te leggen. Nee, ik doe andersom, leg mijn hoofd op zijn schouder. Daarna zullen we samen huilen.”

Tenslotte

Deze vier stappen zijn nog maar een begin. Kerkelijk spreken vanuit een sekse-specifiek perspectief, op inclusieve en niet-versluitende wijze, en met het oog op waarachtige zorgbetrekkingen tussen mensen, heeft consequenties voor deelname aan de arbeidsmarkt, voor verschillen in arbeidsduur en functieniveaus, voor deelname aan kerkelijke besturen en commissies, voor opleidingen, onderwijssoorten, faculteiten/seminaries, beroepskwalificaties, en sectoren van het (kerkelijk) werk en vrijwilligerswerk. Daarom heeft dit raster een procesmatig karakter. In het gebruik ervan zal het raster geregeld worden aangepast en bijgesteld, opdat de uitwerking die wordt beoogd zo optimaal mogelijk is.

LITERATUUR

In de samenstelling van dit raster is onder andere de volgende literatuur geraadpleegd:

K.W. Merks/F.J.H. Vosman (red.), *Uit op geluk. De Katechismus van de katholieke kerk over goed en kwaad*, Baarn 1995.

Jezuiten en de vrouw in kerk en samenleving, in: *Decreten van de 34e Algemene Congregatie*, 1995, Brussel/Den Haag, blz. 115-119.

Adoption of the Beijing Declaration and Platform for Action: Reservations and interpretative statements on the Beijing Declaration and Platform for Action, n.11, *Reservations of the Holy See*, blz. 161-165.

Human Rights and Gender Equality. Round Table Debate. Monsignor Diarmuid Martin, Professor Mercy Amba Oduyoye, Minister Jan Pronk, Oegstgeest, March 14th 1996, Oegstgeest, April 1996.